

גיליון זה מוקדש

למרת **רות בת צפורה** שתחי

לרגל יום הולדתה

בזכות התפילה ועמל התורה של בעלי התשובה תזכה בקרוב להקים בית נאמן בישראל

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת

הישיבה – שורש האומה וגזעה!

ויגש שנת תשע"ט

במדרש רבה (צה, ג) נאמר:

" ואת יהודה שלח לפניו (בראשית מו, כח) להתקין לו בית ועד, שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו. תדע לך שהוא כן, כיון שהלך לו יוסף מאצלו היה יודע באיזה פרק פירש ממנו, שהיה משנה אותו. כיון שבאו אחי יוסף אצלו ואמרו לו עוד יוסף חי, ויפג לבו. נזכר באיזה פרק פירש הימנו ואמר בלבו יודע אני שבפרק עגלה ערופה פירש ממני יוסף. אמר להם אם אתם יודעים באיזה פרק פירש ממני, אני מאמין לכם! אף יוסף היה יודע באיזה פרק פירש הימנו. מה עשה יוסף נתן להם עגלות שנא' (בראשית מה, כא) 'ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה'. **ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב, היה עוסק בתורה, כשם שהיו אבותיו.** ועד עכשיו לא נתנה תורה, וכתוב באברהם (שם כו, ה) 'וישמור משמרתיו'. ומהיכן למד אברהם את התורה? רבן שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה.

במדרש תנחומא (ויגש יא) נאמר:

" ואת יהודה שלח לפניו (בראשית מו, כח), להתקין לו בית תלמוד, שיהא מורה שם הוראה, **שיהא מלמד את השבטים**, תדע לך שהוא כן. ... ללמדך, **שבכל מקום שהיה הולך, היה עוסק בתורה כשם שעשו אבותיו**."

יעקב אבינו פחד וחשש מאוד לרדת למצרים, שהייתה המקום הטמא ביותר בעולם, שהרי הקב"ה אמר לו (בראשית מו, ג) "אֵל תִּירָא מִצְרַיִם", וברור שאין אומרים 'אל תירא', אלא, למי שהוא ירא לכן, כך מבואר בספרים, מכנה הפסוק את מצרים (בראשית מב, ט) 'ערוות הארץ'. ורק כשהקב"ה מבטיח לו (בראשית מו, ד) "אֶנְכִי אֶרְדָּא עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֵה" נרגע יעקב. אולם, למרות זאת, הוא שולח את יהודה כחיל-חלוץ לפניו למצרים. (בראשית מו, כח) "וְיָאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה". בעל המדרש היה תמה, לאיזו משימה נשלח יהודה. אי לכך, פירש את המילה "לְהוֹרֹת" מלשון הוראה. המילה 'לפניו' מופיעה פעמים בפסוק, דבר שבא להדגיש את החשיבות בהקדמת השליחות של יהודה לפני בואו של יעקב. רואים אנו, שיעקב למרות שהוא נוסע לארץ לא נודעת והוא מטופל בנשים ובנכדים רבים, ואף אישה שעמדה ללדת, ואמנם היא ילדה בין החומות, הלוא היא

יוכבד, אמו של משה רבנו, אשר בהיוולדה השלימה את מנין שבעים הנפש. [אגב, רואים אנו, דבר מעניין וחשוב. שמיד כשירדו למצרים, הקדים הקב"ה רפואה למכה, ובאותו רגע שנכנסו למצרים נולדה אימו של הגואל המיועד!] רואה בהקמת ישיבה את הדבר החשוב ביותר והדחוף ביותר! אם כן ברור לכולנו, שלמשפחה כל כך גדולה ישנם צרכים חשובים וחיוניים, ואם היינו אנו שולחים שלית, להכין את הנצרך, הרי שאנו היינו מוסרים לו רשימה ארוכה של דברים על פי סדר עדיפות מסוים. ודאי וודאי, שהקמת ישיבה לא הייתה עומדת בפנינו בראש סדר העדיפויות. כאן רואים אנו, עד כמה מעוותת הבנתנו בסדרי עדיפויות שבחיי עם ישראל. שכן, הדבר היחיד שיכול להבטיח את קיומו של עם ישראל בכל מקום שהוא, הוא בית המדרש, אותה ישיבה שליוותה את עם ישראל למין ראשית היווצרותו, הווי אומר, מאז אברהם אבינו ועד ימינו אנו. אי לכך, משוכנע יעקב אבינו ע"ה שמיד כשמגיעים אסור לאבד אף לא יום אחד ואפילו לא שעה אחת, אלא, 'שיעור-הפתיחה' צריך להימסר מיד ביום הראשון בבואם למצרים. רבן של ישראל, מרן 'החתם סופר' זצ"ל אמר בסוף ימיו שמיום עומדו על דעתו, לא מנע את עצמו, אפילו יום אחד, מלהרביץ תורה ברבים, חוץ מתשעה באב. ואפילו ביום הכיפורים, לאחר סיום הצום, היה מוסר שיעור לבני הישיבה.

"וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מֵשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֶּגַע לְבֹו כִּי לֹא הָאֱמִין לָהֶם" (בראשית מה, כו). על פניו צריך פסוק זה הסבר רב, מדוע יעקב מסרב להאמין שהאחים אמנם, ראו את יוסף וכי הוא אמנם חי? אלא, שיעקב שמע בדברי האחים, פרדוקס. אם אמנם יוסף 'חי', הווי אומר, שהוא צדיק, שהרי (ברכות יח, ב) "רשעים שבחייהן קרויין מתים". ואם אמנם הוא צדיק, כיצד זה יתכן שהוא מושל בכל ארץ מצרים? הלוא, כדי להגיע לדרגה כה גבוהה, להיות שליט של ארץ מצרים, מן ההכרח שהאדם יתבולל בתוך החברה המצרית, יספוג את תרבותה וינהג באורח חייהם של תושביה. הווי אומר, יתרחק מן הקדושה ויחיה בעולם שכל כולו נכרי וכול כולו טומאה. לכן, לא היה יעקב מסוגל לקבל סיפור פרדוקסאלי זה.

"אם יאמין לכם, הרי מוטב, ואם לאו, אתם אומרים לו בשעה שפרשתי ממך לא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק. הדא הוא דכתיב (בראשית מה, כז) "וירא את העגלות ותחי רוח יעקב" " (ב"ר צד, ג).

יוסף, ברוב פיקחותו צפה התפתחות זו. ולכן, מסביר המדרש, שיוסף הקדים תרופה למכה ואמר להם שאם יעקב יאמר שקיימת כאן סתירה, לא יתכן שיהודי יהיה צדיק ויחד עם זאת, מושל בכל ארץ מצרים, אזי אמרו לו, שאני עדין זוכר את מה שלמדנו ביום הפרידה, בטרם שלח אותי לבדוק את מעשיכם. ובאותו יום, למדנו יחדיו, את פרשת 'עגלה ערופה'. ואמנם משראו האחים שיעקב איננו מאמין להם,

עשו, כהדרתו של יוסף, והנה אמנם התרחש, מה שיוסף צפה לפני כן, לפתע קיבל יעקב את סיפורם במלוא האמון. רואים איפה, מתגובתו של יעקב, שאם יוסף זוכר את מה שלמד עמו לפני עשרים ושתיים שנה, אזי זו הוכחה, שהוא שמר על טהרתו וקדושתו. שכן, התורה לא תשכון בכלי טמא. ואם אמנם, היה נופל לעומק הטומאה, התורה הייתה משתכחת ממנו. ואם אמנם, יוסף עדין זוכר את לימודו לאחר עשרים ושתיים שנה, סימן מובהק שהיה חוזר על תלמודו במשך כל הזמן ששהה במצרים. ויעקב מגיע להתפעלות רבה מדרגתו הרוחנית של יוסף. זה פירוש הפסוק (בראשית מה, כח) "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַיִּי".

"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב רַב כְּחוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּנֵי שְׂכֵמָה צְרוּת הַגִּיעוּהוּ וְעֵדִין הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ הַרְבֵּה מִמֶּנִּי" (ב"ר צד, א).

מפיו של יעקב התפרצה קריאה של התפעלות מעצם גדלותו הרוחנית של יוסף. שלמרות שעברו עליו עשרים ושתיים שנה של ניסיונות קשים: שיעבוד והשפלה, עבדות ודיכוי, פיתויי אשת פוטיפר והמשפט שלאחר מכן, עושר ומעמד רם, מושל בכל ארץ מצרים ובעל כבוד שאין דומה לו, [ואנו יכולים להוסיף עוד כמה ניסיונות קשים שיעקב כלל לא ידע עליהם: העובדה שהאחים המבוגרים ממנו, שכולם היו צדיקים ויראי שמים, התנהגו אליו, באופן שהתנהגו, שפטו אותו, התעלמו מתחנונו, לא ריחמו עליו, ומכרו אותו לאנשים רעים ואכזריים, זהו ניסיון קשה מאוד]. עצם העובדה שנער צעיר בן שבע עשרה, שהיה צדיק ותמים, סובל באופן כל כך קשה בשנות חייו היפות ביותר, מן הדין שתעלה אצלו את הספקות והתהיות הקשות מנשוא כגון 'צדיק ורע לו'. על שום מה נגזר עליו לחיות ב'גיא צלמוות', בתחתית הסולם האנושי, בבית האסורים, מקום קיבוצם של אנשי בליעל. למרות זאת, נשאר יוסף בצדקתו. עד שיעקב טוען, שיוסף גדול אף ממנו עצמו. אותה הרגשה נפלאה היא שמחזירה ליעקב את החיות הרוחנית, שכל כך הייתה חסרה לו שנים ארוכות.

ואכן, מצאנו במדרש (ב"ר פו, ה) שכשעבד יוסף אצל פוטיפר שר הטבחים, הבחין אדונו שיוסף, היה כל הזמן "מלחש ונכנס, מלחש ויוצא". [ובפירוש מתנות כהונה ביאר "פירש רש"י: היה חוזר על תלמודו שלא ישכח מה שלמד מאביו"] תופעה שנייה, שמשכה את תשומת ליבו של פוטיפר הייתה, "וירא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו" (בראשית לט, א). מסביר המדרש (שם), שאם "הוה אמר ליה מזוג רותחין והיו רותחין. פושרין והיו פושרין". [פירש מהרז"ל: "וזה שאומר ה' מצליח בידו ממש נעשו רותחין ופושרין"]. כתוצאה מכך חשד פוטיפר ביוסף, שהוא ממלמל כל הזמן דברי כישוף על ידי כך, הוא מצליח להרתיח ולצנן את המים בידיו. שואל המדרש "עד היכן [היה סובר

שיוסף היה מכשף – מת"כ]. אמר רבי חייא עד שראה שכינה עומדת על גביו. הדא הוא דכתיב "וירא אדוניו כי ה' אתו"'. הרי לנו, שיוסף בכל גלגוליו המשיך להרבות בתורה ושם שמים שגור בפיו תמיד. עד שאפילו פוטיפר המצרי הצליח להבחין 'ששכינה עומדת על גביו'.

ואמנם, דוד המלך, שכל חייו, למן ילדותו ועד לאחרית ימיו, היו מסכת אחת של סבל ויסורים, הבהיר לנו הכיצד הצליח להחזיק מעמד, למרות הכול. "לולי תוֹרַתְךָ שֶׁעָשִׂי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעֵינַי" (תהלים קיט, צב). זהו גם הסוד כיצד הצליחו יוסף ויעקב להיות דבוקים בדרגות הגבוהות ביותר של הקדושה למרות, כל מה שקרה להם. לימוד התורה, הוא שעמד לאבותינו בכל שעה ושעה.

ידע יעקב אבינו, שבכל הניסיונות שעומדים בפתח בגלות מצרים, אם זה במאה שנים הראשונות, של עושר ותענוגים ואם של שמונים ושש שנה אחרונות, של ייסורים, דם ודמעות "כָּל הַבֶּן הַיְלֹד הִיאָרָה תִּשְׁלַיְכֶהוּ" (שמות א, כב) וכיוצא בדבר, יהיה ניתן להתגבר אך ורק, אם יישארו דבקים בתורה.

משל למה הדבר דומה, אדם מסוגל לחיות ללא אוכל יותר משבוע, ללא מים מספר ימים, אולם, ללא אויר לא יותר משתי דקות. והנה, אם צריכים להוציא חולה במצב קשה ואנוש, מבית החולים ולהביאו הביתה, הרי שאת האוכל עבורו ניתן יהיה להביא לאחר שהחולה יגיע לבית. ואף ביחס לשתיה, נוכל לנהוג כך. אולם ברור, שאת האויר אותו הוא צריך ובמקרה זה, את מיכלי החמצן, חייבים להכין בבית עוד בטרם יוציאו את החולה מבית החולים. כך כשהחולה יובא על ידי אמבולנס לבית, כבר יחכה לו מיכל החמצן. כך התורה – "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יום ולילה" (ברכת "אהבת עולם" – תפילת ערבית). התורה איננה 'מותרות' אצל עם ישראל ואף לא מצרך שאפשר לחיות בלעדיו מספר ימים. אלא, היא כמו 'אויר לנשימה', שאי אפשר בלעדיו, אף לא זמן מועט ביותר.

הסבא מקלם [רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל] לפני שהקים את הישיבה בקלם, הייתה לו ישיבה בקוברין. בישיבת קוברין היה שמש מיוחד שאחד מתפקידיו היה לפתוח לכל התלמידים את הגמרות. כשהיה רואה בחור נכנס להיכל הישיבה, מיד היה פותח לו בדף שבו צריך ללמוד, כדי שלא יצטרך אפילו לדפדף, אלא, מיד בהגיעו למקומו יוכל ללמוד. הסבא היה אומר, שאם יתחילו לדפדף יתכן שיראו איזו 'גדתה' שתמשוך את הלב, בינתיים יוכלו לדבר עם החבר משהו או לשאול משהו, כדי למנוע כל זאת, יצר מצב שבו נכנסים ומיד מתחילים ללמוד. כל הנהגתו של הסבא הייתה, לבנות את האדם שיבין מה עיקר ומה טפל בחיים. וכך, חידד הוא

אצל אותם תלמידים צעירים, את הרגשת חשיבות הזמן. וייקר בעיניהם את לימוד התורה.

"הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר (בראשית ד, ז) "הלא אם תיטיב שאת". ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר ואליך תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר (בראשית ד, ז) 'ואתה תמשל בו' " (קידושין ל, ב).

"וכמאמר רבי פינחס: **תורה מביאה לידי זהירות**, וזולתה לא יגיע אליו כלל. והוא מה שאמרו ז"ל (אבות ב, ה): 'לא עם הארץ חסיד' וזה, כי הבורא יתברך שמו, שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו ז"ל (קידושין ל, ב): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שיִרְפָּא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשבו להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא, למה זה דומה" (מסילת ישרים פ"ה).

כפי שאנו רואים בתורה בסיפור עם אשת פוטיפר, וכפי שמתאר יעקב לפני הסתלקותו, בברכתו ליוסף "בָּנוֹת צִעְדָּה עָלַי שׁוֹר" (בראשית מט, כב) ופירש רש"י: "בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו ... כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם".

ובתרגום יונתן [במקור זה כתוב בארמית] "יוסף בני אשר גדלת וחזקת ובסוף היה עליך להתחזק שכבשת יצרך במעשה אדונתך ובמעשה אחיך וכו'. וכאשר היו משבחים לפניך היו בנותיהם של השרים מהלכות על ההרים וזורקין לפניך נזמים וטבעות זהב בכדי שתתלה עיניך בהן ולא תלית עיניך באחת מהן להתחייב בהן ליום הדין הגדול".

ובתרגום ירושלמי [במקור זה כתוב בארמית] "והיו בנותיהם של מלכים ובנותיהם של שרים רוקדות עליך על החלונות ומציצות עליך מן החרכים והיו זורקות לפניך נזמים טבעות וענקים ואצעדות וכל כלי זהב סבורות שאתה תולה עיניך ומסתכל באחת מהן. חלילה לך יוסף בני אשר לא תלית עיניך באחת מהן. והיו בנותיהם של מלכים ובנותיהם של שרים אומרות אלו לאלו זה הוא איש חסיד יוסף שלא הלך אחר מראה עיניו ומחשבות לבו מאבדים בן אדם מתוך העולם".

הרי שעמדו בפני יוסף ניסיונות מאוד, מאוד קשים. הכיצד זה עמד בהם? הרי שביאר לנו החסיד במסילת ישרים, שאילו לא היה שקוע יוסף הצדיק בתורה, בלתי אפשרי היה להינצל מפיתויים ומניסיונות כל כך קשים. ולכן ידע יוסף שכדי לשכנע את יעקב שאפשר להיות במצרים ולהישאר צדיק וקדוש הוא חייב להראות לו שהוא עדין מונח בתוך לימוד התורה. שהרי, אילו כל המטרה הייתה למסור לו סימני זיהוי, שאכן הוא אותו יוסף, יכול לתת לו סימנים אחרים. כגון, מה אכלו לארוחת בוקר או, אילו בגדים לבש יעקב באותו יום וכיוצא בדבר. אלה רואים מכאן, שחוסר האימון של יעקב, אותו צפה יוסף מראש, לא היה בדבר זהותו של יוסף, אלא, בדבר אישיותו התורנית היהודית אשר היא תכלית האדם עלי אדמות.

במסכת גיטין (פח, א) נאמר: "צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת". יהויכין (הוא יכניה) גלה עם 'החרש והמסגר' אחת עשרה שנה קודם שגלו ישראל לפני שנחרב בית המקדש, וכשבאו ישראל לבבל, **כבר הייתה במקום ישיבה** שהקימו 'החרש והמסגר', שמיד כשישראל יבואו בבבלה, ימצאו מקום תורה מוכן, זו **מציאותם של עם ישראל, בלי תורה אי אפשר להתקיים**.

הגאון רבי משה שמעון ויינטרויב זצ"ל אחד ממצויני בני הישיבות של הדור הקודם, מתאר בספרו ("ידידות משה" עמ' קה) את דביקותם בתורה של בני הישיבות באירופה באותה תקופה.

"בשנים קדמוניות כשהבחורים היו מגיעים לישיבה, היתה העגלה נשארת ליד הישיבה מלאה במזוודות, והבחורים התיישבו מיד ללמוד, הם לא דאגו מיד לחדר, גם לא היו חדרים בישיבות בזמנים ההם, היו צריכים לשכור חדר כדי שיהיה מקום להניח עצמו, ובודאי מי שקדם ואירגן לעצמו מקום אצל בעל הבית טוב – זכה, היו גם כאלו שלא הצליחו למצוא מקום ונשארו ללון בהיכל הישיבה, ובכל זאת לא דאגו לזה, אלא קודם כל התיישבו ללמוד, ורק אחר כך בערב אחרי הסדר, הלכו לחפש חדר, חבל על יום זה, "כי טוב בחצריך מאלף – טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח" (שבת ל, ב)."

חמי הגאון רבי אריה בינה זצ"ל סיפר שלמרות שאביו רבי אהרן, היה אדם גדול מאוד בתורה, ועיירת סלונים, אשר בה התגורר, הייתה מפורסמת כמקום של תורה, חשקה נפשו להגיע למקום התורה החשוב ביותר והגדול ביותר בכל העולם. זו הייתה ישיבת 'מיר' אשר בה היו כארבע מאות תלמידים, גדולים ומופלגים בתורה ובמוסר וחלק ניכר מהלומדים אף ידע בעל פה את כל התלמוד בבלי וירושלמי. הוא נסע איפה, בגיל עשר, לישיבת 'מיר'. אולם, סירבו לקבלו משום, שהתלמיד הצעיר ביותר היה בן שמונה עשרה. הוא חזר לביתו, ונסע שנית שהגיע לגיל שתים עשרה.

אז קיבלוהו ונשאר בישיבה עשר שנים. הביקור הראשון שעשה בבית הוריו היה, לאחר שנה וחצי של שהות רצופה בישיבה. בעיר 'מיר', לא היו לו שום קרובי משפחה. ואת בר-המצוה חגג לבדו, בגפו, בלי שום בן-משפחה עמו. כששאלתי אותו, למה לא נסע לבקר בבית, והוא ילד צעיר, לעיתים קרובות יותר, ענה, שלא היה כסף בידו לנסיעות. מכיוון, שהיו לו הרבה אחים ולמשפחה לא היו אמצעים רבים. אבל, נימוק נוסף, חשוב יותר, היה בפיו: **היה חבל על הזמן של הנסיעה לבית, את הזמן הזה ניתן היה לנצל ללימוד תורה**. הוא סיפר שלא תמיד היה לו אוכל. היו ימים שהוא למד כל היום בלי לאכול. ולא תמיד היה לו איפה לישון. לפעמים ישן על הספסל בישיבה.

זה מזכיר את מה שסיפר הגאון המפורסם רבי ראובן בענגיס זצ"ל, שהיה אב"ד של העדה החרדית בירושלים. ובהיותו נער צעיר, כשעמד ללכת לישיבה הייתה לו דילמה, האם ללכת לישיבה 'וואלז'ין' המפורסמת, או לישיבת 'טעלז'. ובסופו של דבר הכריע לטובת 'וואלז'ין'. והנימוק היה מפני שהספסלים ב'וואלז'ין' היו רחבים יותר. כך, שכשהתעייף מהלימוד יכול היה לנמנם על הספסל ולא היה צריך ללכת לחדר לישון. לא לחינם כתב 'המשורר הלאומי' שנטש את שמירת התורה והמצוות. אולם, גם הוא למד בנעוריו בישיבת 'וואלז'ין', שהישיבה הינה 'בית היוצר לנשמת האומה'. גם הוא הבין, שלא הקיבוץ, ולא הציונות, לא הסוציאליזם ולא ההומניזם, יחזיקו את עם ישראל. אלא, אך ורק הישיבה היא ה'יִרְחָם' של עם ישראל, אשר בו ורק בו, יכולים להיוולד דורות של יהודים בני קיימא!

ואמנם, בארצות שהיו בהן ישיבות נמנעה התבוללות. אולם, בארצות שהישיבות נעלמו אם כי המשיכו בקיום המצוות, הרי שהתבוללות התחילה לכרסם בהם. לדוגמה, גרמניה – כל זמן שהיו בה ישיבות, הרי שהחומות המשיכו לשמור את עם ישראל מפני התבוללות. אולם, ברגע שהישיבות הקדושות נעלמו ולימוד התורה בטהרה נעלם, ותחתיו התחילו ללמוד 'מדעי היהדות', וצצו 'בתי מדרש לרבנים', קרסו החומות והתבוללות התחילה לאכול בכל פה.

ומכאן, כמו שכתב הרמב"ן בדבריו המפורסמים (בראשית יב, ו) "מעשה אבות סימן לבנים". התורה האריכה לספר כל מה שארע לאבות כדי שנדע שזה יקרה לבנים. לכן, עלינו להבין חשיבותה של התורה בטהרה, וקיומו של עם ישראל ואת מרכזיותה של הישיבה בתולדות ישראל. וכבר התבטא פעמים רבות מרן הגרא"מ שך זצ"ל: בלי מדינה, בלי צבא, בלי אוניברסיטה התקיימנו אלפי שנים. בלי תורה ובלי ישיבה לא התקיימו אף פעם באף מקום יותר מאשר מאה שנה, כשחיו עוד שרידי תלמידי הישיבות. אולם, משתמה התורה, נעלמה האומה.